

Diana Stolac
 Filozofski fakultet (Rijeka)

Obraćanja čitateljima u trima Divkovićevim knjigama *

Korpus za istraživanje čine tri knjige fra Matije Divkovića (Jelaške kraj Vareša, 1563 – Olovo, 1631): *Nauk krstjanski za nauk slovinski* (Mleci 1611), *Sto čudesa aliti zlamen'ja blažene i slavne Bogorodice, Divice Marije* (Mleci 1611) i *Besjede vrhu evanđel'ja nedjeljnjih priko svega godišta* (Mleci 1616). Izdvajaju se tekstovi u kojima se autor izravno obraća čitateljima. To je u svakoj od knjiga po nekoliko predgovornih i uvodnih tekstova te posveta. Naglasak analize je na posvetama. U *Nauku krstjanskom* posveta je plemenitomu gospodinu Antunu Grgureviću i njegovu sinu Pavi iz Sarajeva, u *Sto čudesa* plemenitomu gospodinu Ivanu Nikole Matijaševiću iz Sarajeva, a u *Besjedama* makarskome biskupu Bartolu Kadčiću. Posvete obilježava onodobna konvencija, a žanrovski se razlikuju od nabožne tematike knjiga u kojima se nalaze.

Ključne riječi: pragmalingvistika, paratekst, posveta, Matija Divković

Uvod

Franjevac Matija Divković (Jelaške kraj Vareša, 1563 – Olovo, 1631) vjerski je pisac, čije je djelo pisano bosančicom početkom 17. stoljeća, a u našem je 21. stoljeću dostupno u latiničnoj transkripciji (*Nauk krstjanski za nauk slovinski* 2013; *Sto čudesa aliti*

* Izlaganje je rezultat istraživanja na znanstvenoj potpori Sveučilišta u Rijeci br. 13.04.1.2.03: *Hrvatska pisana baština od 17. do 19. stoljeća*.

zlamen'ja blažene i slavne Bogorodice, Divice Marije 2013. i *Besjede vrhu evanđel'ja nedjeljnjih priko svega godišta* 2016).¹ Suvremene prateće studije uz objavljene Divkovićeve tekstove sustavni su znanstveni opisi te, u prožimanju s drugim radovima o Divkovićevu djelu, nude i cjelovit jezični opis. Jezik opisan u tim radovima jezik je vjerskih franjevačkih tekstova namijenjenih puku (Gabrić-Bagarić 2010; Pranjković 2011; Horvat – Perić Gavrančić 2014).

O osobnosti fra Matije Divkovića to pruža važan, ali ipak samo dio slike. U literaturi je utvrđeno nepostojanje zadovoljavajuće količine podataka o Divkoviću, počevši od prvoga teksta o Divkovićevu životu (Jukić 1850). Tako Marko Karamatić piše: “O životu fra Matije Divkovića gotovo i nema podataka” (Karamatić 2011: 4). U *Hrvatskoj enciklopediji* navodi se: “O njegovu životu zna se samo ono što je on o sebi ostavio na naslovnica i u posvetama svojih djela, koja je pisao u Sarajevu, gdje je 1609. bio kapelan, te u samostanima u Kreševu i Olovu”². Za popunjavanje Divkovićeve portreta nužno je potražiti tekstove koji bar dijelom govore o njemu kao osobi te nude uvid u njegove ostale uporabe jezika, ne samo jezika tekstova vjerskih tema.

Stoga se u ovome radu pomiče područje filološkoga istraživanja sa središnje teme Divkovićeve djela na uvodne tekstove, predgovore i posvete. Premda, valja reći da ove tipove tekstova obilježava konvencionalnost te se iz obvezatnih komunikacijskih formula doznaje zapravo malo o autoru.

Korpus čine uvodni tekstovi na hrvatskom jeziku sljedećih Divkovićeve djela: *Nauk krstjanski za nauk slovinski* (Mleci 1611), *Sto čudesa aliti zlamen'ja blažene i slavne Bogorodice, Divice Marije* (Mleci 1611) i *Besjede vrhu evanđel'ja nedjeljnjih priko svega godišta* (Mleci 1616).³ Ovaj je rad usmjeren

¹ Osim ovih djela za bibliografiju radova i literaturu usp. *Zbornik radova o Matiji Divkoviću* objavljen u Sarajevu 1982. godine.

² <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15512>.

³ Analiziran je korpus na latiničnoj transkripciji iz 2013. i 2016. godine (v. popis literature na kraju rada).

analizi Divkovićeve hrvatskog jezika te stoga ne obuhvaća tekstove na drugim jezicima, kao što su dopuštenja za tisak, ni tekstove kojima Divković nije autor, kao što su tekstovi zamolbi za dopuštenje za tisak.⁴

Uvodno se želimo podsjetiti da je jezik moguće promatrati kao identifikacijski čimbenik, zapravo kao temeljni identifikacijski čimbenik za svakoga pojedinca. U tome se uspostavlja jaka povezanost pisca, odnosno autora teksta, s tekstom, a preko teksta s čitateljima. Autor pisana teksta nema izravan komunikacijski odnos sa svojim čitateljima, odnos se uspostavlja preko teksta sama, ali su čitatelji ipak bar posredni autorovi sugovornici u tome govornom činu. Kako jezik obilježava funkcionalna polivalentnost, tekstove obilježavaju značajke funkcionalnih stilova kojima pripadaju. Ako je središnji tekst nekoga djela tematski i funkcionalnostilski značajno različit od okolnih tekstova, logično je očekivati različitosti.

Jedno od prethodih istraživanja (Stolac 2009) pokazalo je značajne razlike između središnjega teksta gramatike i okolnih tekstova ili paratekstova u gramatici franjevca Lovre Šitovića *Grammatica Latino-Illyrica* (Mleci 1713). Utvrđena je jasna stilaska razlika, a uvodni su tekstovi pomogli upoznati i shvatiti Šitovića i njegova gramatikološka nastojanja. Šitović, naime, započinje gramatiku nekolikim predgovorima, svaki je jasno upućen sudionicima u procesu učenja i poučavanja latinske gramatike (“pripoljubljenomu štioću”, “poštovanomu meštru”, “mladićem koji će učiti”) te puno govori o gramatikološkoj koncepciji (uz njih i dio naslovljen “Način učenja aliti nastojanja”). Tako je čitanjem središnjega teksta gramatike opisana koncepcija mogla biti potvrđena (a u slučaju ove gramatike bila je u potpunosti potvrđena) ili je pomogla u pragmatičnoj komponenti gramatičkoga udžbenika. A pomogla je i u zaokruživanju slike o Šitovićevu jeziku.

⁴ Uostalom, i traženja za odobravanje tiskanja i odobrenja za tisak onodobni su zadani obrasci.

Uvodni tekstovi

U našem su korpusu uvodni tekstovi postavljeni pred vjerske tekstove, propovijedi, popularne vjerske teme i čudesa. Tematski okvir pokazuje da će čitatelji biti vjernici, pa tako zaključujemo da su Divkovićeви sugovornici vjernici, uključujući svećenike, i da će ta činjenica utjecati na jezik kojim im se obraća.

Uvodni su tekstovi predgovori ili prosluvi, uvodi i posvete, stoga prije analize tekstova upućujemo na definiranje toga nazivlja na Hrvatskom jezičnom portalu.⁵

Predgovor ili proslav može pisati autor,⁶ ali i urednik ili neki drugi stručnjak. Za razliku od toga, uvod obično piše autor i u njemu iznosi podatke o tome kako je došao na ideju za pisanje knjige, o nastajanju knjige te vrlo često sadrži zahvale onima koji su pomogli u pripremi knjige. U uvodnim tekstovima starije hrvatske pisane baštine nije tako jasna razlika između predgovora i uvoda kakva je u našem vremenu.⁷ Posvetu obvezno sročuje autor, nalazimo je na početku brojnih knjiga iz hrvatske pisane baštine.⁸

⁵ Predgovor je “tekst na početku knjige koji objašnjava glavni tekst, daje podatke koji olakšavaju čitanje i razumijevanje glavnog teksta; proslav” (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Uvod je “(1.) početni, pripremni dio knjige, spisa, rasprave, govora, razgovora, izlaganja” <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Posveta je “(2.) kratak tekst (najčešće kao uvod na početku djela) kojim pisac posvećuje djelo” (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

⁶ Hrvatska pisana baština nam pokazuje da predgovor ne mora biti vezan uz tekst koji slijedi, a jedan je od najpoznatijih takvih predgovora onaj Bartola Kašića *Ritualu rimskom*, u kojemu se obraća *Blagomu i milomu štioću* i iznosi temelje svoje književnojezične koncepcije.

⁷ Najviše predgovornih/uvodnih tekstova autori upućuju čitateljima, ovdje izdvajamo značajne knjige nekih franjevac, koji svojim djelom nasljeđuju Divkovića: Filip Grabovac u *Cvitu razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga* ima invokaciju *Dragi brate štioče*, a Andrija Kačić Miošić se u *Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga* obraća *Pripoljubljenomu štioću*.

⁸ Djela se posvećuju vjerskim i svjetovnim uglednicima, tako npr. Marko Marulić posvećuje *Juditu* dom Dujmu Balistriliću, Barne Karnarutić *Vazetje Sigeta grada* posvećuje Jurju Zrinskomu, a *Izvršitu ljubav i napokom nemilu*

Iz Divkovićevid triju knjiga izdvajamo posvete.

Posvete

U svojoj lingvoistilističkoj hrestomatiji Josip Vončina o posvetama piše: “Posvete što su ih pojedini naši književnici pisali uglednim osobama nastojale su izraziti posebnu počast. Bile su stoga brižno stilizirane, pa se to odrazilo njihovim visokim jezičnim izborom” (Vončina 1988: 66).

Da posvete imaju jasnu pragmatičnu funkciju, pokazuju sva tri Divkovićeveva teksta, a ovdje izdvajamo navod iz *Besjeda: pod Vašijem imenom, glasom i štitom uštampani i slobodno i veselo svijetu očito dati*.

Posvete promatramo kao paratekst,⁹ najčešće kratak, koji je veza između osnovnoga teksta knjige i vanjskoga svijeta, koji

smart Pirama i Tižbe Antunu Vrančiću. Ovdje se mogu izdvojiti neke posvete koje su premašile okvire posvete knjige uglednome pojedincu i poznate su kao značajni tekstovi kojima su autori opisivali svoju književnojezičnu koncepciju, kao što je to posveta Mateju Matijeviću na početku *Planina Petra Zoranića*.

⁹ Francuski teoretičar Gerard Genette u svojoj knjizi o paratekstovima propituje ilokucijsku snagu paratekstova: “A final pragmatic characteristic of paratext is what – making free with a term used by philosophers of language – I call the *illocutionary force* of the message. Here again we are dealing with a gradation of states. A paratextual element can communicate a piece of sheer *information* – the name of the author, for example, or the date of publication. It can make known an *intention*, or an *interpretation* by the author and/or the publisher...” (Genette 1997: 10-11); “These comments on illocutory force, then, have brought us imperceptibly to the main point, which is the *functional* aspect of paratext. /.../ the paratext in all its forms is a discourse that is fundamentally heteronomous, auxiliary, and dedicated to the service of something other than itself that constitutes its *raison d’être*. This something is the text. /.../ The spacial, temporal, substantial, and pragmatic situation of the paratextual element is determined by a more or less free choice from among possible alternatives supplied by a general and uniform grid; and from these possible alternatives, only one term – to the exclusion of the others – can be adopted. /.../ Functional choices, however, are not of this alternative, exclusive, either-or kind. A title, a dedication or inscription, a preface /.../ can have several purposes at once...” (Genette 1997: 12) (sva isticanja autorova).

usmjerava tekst od autora prema recepciji te time iskazuje dvoje: odnos autora i vlastitoga djela te odnos autora i okruženja. U njemu iščitavamo i namjere autora glede glavnoga teksta te pretpostavljene učinke glavnoga teksta na čitatelje. Autor, u promatranu Divkovićevu vremenu, umanjuje svoj doprinos najavom kako posređuje znanje koje je opće dobro. Uobičajeno je da u posvetama izbijaju vlastite autorove misli, njegovo autorsko ja, ali i da se poziva na autoritete, svojim riječima ili citatima autoriteta, da bi bolje zaštitio svoje djelo. Već smo vidjeli da je za neke autore posveta bila i mjesto za iskazivanje raznih vrsta društvenih stavova, uključujući one o jeziku te su bili i programatski tekstovi.

U franjevačkoj pisanoj baštini, pa tako i u Divkovićevu djelu, posvete su izvorni tekstovi, za razliku od prijevoda i prilagodbe koje su obilježja glavnoga teksta.

I iz toga, a ne samo iz teme, proizlazi različitost stilova posvete i drugih uvodnih tekstova i glavnoga teksta.

Obratimo sada pozornost strukturiranosti teksta. Premda su posvete kratki tekstovi, imaju jasnu trodijelnu tekstnu strukturu: uvodno obraćanje (s formulom obraćanja), tijelo teksta i završno pozdravljanje (s formulom pozdrava).

Formula obraćanja

Formula obraćanja poprima funkciju naslova, što se vidi time što je istaknuta i naglašena navrh teksta.

U trima Divkovićevim djelima ovakva su obraćanja–naslovi:

PLEMENITOMU I VISOKOMU G(OSPODI)NU, G(OSPODI)NU
ANTUNU GRGUREVIĆU, BOŠNJANINU I[Z] SARAJEVA, I
PAVI, SINU NJEGOVU VELE POLJUBLJENOMU, GOSPODI
MOJOJ VELE DRAGOJ I LJUBLJENOJ (*Nauk krstjanski*, 1611)¹⁰

PLEMENITOMU i visokomu g(ospodi)nu, g(ospodi)nu Ivanu Ni-
kole Matijaševića, Bošnjaninu iz Sarajeva, dostojnomu kon'jiku

¹⁰ Verzal i ostala ortografska obilježja preuzeta su iz latinične transkripcije iz 2013. i 2016. godine (v. bilješku 2).

svetoga grada Jeruzolima i prokaraturu općenomu Male bratje svetoga Franceška (*Sto čudesa*, 1611)

PRISVIJETLOMU I PRIPOČTOVANOMU GOSPODINU, GOSPODINU FRA BARTOLU KADČIĆU, DOSTOJNOMU BISKUPU MAKARSKOMU (*Besjede*, 1616).

Pogledamo li uobičajene strukture naslova tekstova kao tipa kondenziranih (para)tekstova (Stolac 2014: 154), tada ćemo vidjeti da prevladavaju imeničke sintagme s imenicom u nominativu, ili vrlo kratke eliptične rečenice. Ispuštanje glagola je osnovno obilježje naslova. Naslovi Divkovićevih posveta razlikuju se od toga po dužini, a ni dativne strukture u njima nisu inače uobičajena struktura naslova. Ipak, ovakva je sintaktička struktura naslova funkcionalna jer je to eliptična rečenica s ispuštenim predikatnim glagolom *posvećujem* (rekcijska je struktura: *posvetiti komu što*).

Osim sintaktičke strukture zanima nas i semantička. U svim trima naslovima Divković navodi imena uvaženih osoba kojima posvećuje svoja djela (*Antunu Grgureviću; Pavi; Ivanu Nikole Matijaševića, Bartolu Kadčiću*) uz obveznu apoziciju *gospodin*, uz navođenje njihovih visokih društvenih statusa (*kon'jik, prokurator, biskup*) te prostorne identifikacije (*iz Sarajeva, makarski*). Na početku svakoga naslova bira atribuciju kojom iskazuje osobno poštovanje (*plemenitomu, visokomu, prisvijetlomu, pripočtovanomu*). U tijelu teksta ponavljaju se ove informacije o njima, ali se donosi i nekoliko novih.¹¹

Tijelo teksta

Tijelo teksta pruža autoru mogućnost da progovori o sebi i svome radu. Divković traži izraze opravdanja za pisanje rada te iskazuje vjeru da će djelo doprinijeti općem dobru, čime potkrepljuje potrebu za pisanjem i tiskanjem takve knjige.

¹¹ U ovome se radu ne navode informacije o osobama kojima je Divković posvetio svoja djela te se upućuje na literaturu u Divkovićevim djelima iz 2013. i 2016. godine te na jedan tekst koji se posebno bavi posvetom *Besjedama* (Kolendić 1916), a gdje je naglasak na životopisu biskupa Bartola Kačića.

Tako u *Besjedama* Divković piše:

Najnedostojniji i najmanji meu rečenijemi budući se trudio i nastojao u slovinski jezik ispisati, složiti i šampati ove knjige od razlicije[h] besjeda, od kojijeh scijenim i vjerujem da će biti Bogu Svemoguće- mu slava, svetijem čast i počten'je, a puoku krstjanskomu nauk i vele spasen razgovor i utješē'je duhovno.

Uspostavlja se odnos između Matije Divkovića i osobe kojoj sa svim izrazima poštovanja autora posvećuje knjigu. Taj odnos obilježava jaki kontrast: s jedne je strane autor, kojega obilježava autorska skromnost, a s druge uvažena osoba.

Pokušajmo pokazati kako se iskazuje autorska skromnost. Autor je samokritičan, uza se vezuje niz deminutiva i drugih deminucijskih sadržaja, ne bi li tako umanjio svoju vrijednost. Time razlika između njega i osobe kojoj posvećuje knjigu, a časti je višekratnim ponavljanjem riječi iz poštovanja, postaje to veća.

Pogledajmo dio kontrastnih sadržaja:

<i>Nauk krstjanski</i>	
Antun Grgurević; njegov sin Pavo	Matija Divković
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>plemeniti i visoki gospodin</i> ▪ <i>vele poljubljeni</i> ▪ <i>vele dragi i ljubljani</i> ▪ <i>osobita djela i dostojanstva</i> ▪ <i>poštenje</i> ▪ <i>mudrost, razum</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>nejaki život</i> ▪ <i>slaba pamet</i> ▪ <i>knjižice</i> ▪ <i>darak malahan</i> ▪ <i>od rukuh jednoga fratrička uboga</i>

<i>Sto čudesa</i>	
Ivan Nikole Matijašević	Matija Divković
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>jedan čovjek, vruć i pomnjiv u djelije[h] i u službi od milosrdja i od ljubavi</i> ▪ <i>Vašu dobrotu i zreloću</i> ▪ <i>Vaše gospodstvo vele bogoljubno</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>ovi darak malah</i> ▪ <i>mojijem slabijem životom</i> ▪ <i>od moga sjeromaštva</i> ▪ <i>malahan je darak prid svijetom</i> ▪ <i>od jednoga najmanjšega fratrička</i>

<i>Besjede</i>	
fra Bartol Kadčić	Matija Divković
<ul style="list-style-type: none"> ▪ čovjeka razumna, pametna i književna ▪ kuće plemenite, moguće i jake ▪ junaka ▪ krepostju urešen i uzvišen ▪ Vašemu prisvijetlomu i pripočtovanomu gospodstvu ▪ urešen svijemi ozgor rečenijemi kreposti ▪ po starini od kuće vele plemenite i uzvišene ▪ za nje velike i vjerne službe jest uzvišena ▪ u naša je vremena uzvišena i urešena rečena kuća 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ najnedostojniji i najmanji ▪ mojoj slabom pametju i razumom ▪ ovi trudak ▪ Vašega najmanjega i nedostojnoga sluge

Nesrazmjer, odnosno kontrast, najviše se vidi u *Besjedama*, koje Divković posvećuje makarskome biskupu, gdje se poštivanje ne odnosi samo na osobu nego i na Kačićev status u crkvenoj hijerarhiji i na poznatu porodicu slavne prošlosti.

U posvetama nalazimo i druge kontraste, kao što je ovaj vezan uz knjigu koju Divković piše i posvećuje: *Ovi darak malah prid svijetom, ali je u sebi vele velik, slavan i visok (Sto čudesa)*.¹²

Iz navedenih se primjera vidi da su deminutivi visokočestotni, kako vezani uz autora (*fratrićak*), tako i uz njegovo djelo (*darak, trudak, knjižice*). Dodamo li imenicama i druge lekseme s deminucijskim sadržajima (*malahan*), te posebno još i u superlativu (*najmanjši*), vidi se da skromno autorsko ja ima široku podršku u jezičnome izboru.

¹² U istome se tekstu može neizravno nazrijeti i kontrast u navođenju bezgrešnosti Djevice Marije, a podrazumijevajuće ljudske grešnosti.

Vidimo da se umanjivanje vrijednosti podupire i na sintagmat-skoj razini (*darak malahan*), i to ne samo uz deminutive (*nejaki život, slaba pamet*).

Svakako se ističe višestruko udvajanje deminucije kojom se otisnuta knjiga nudi kao *darak malah* i to *od jednoga najmanj-šega fratrićka*. Zapravo je ova rečenica pokazatelj i sadržavanja više takvih jezičnih mogućnosti, a u toj je funkciji i postupak zaključivanja: *Malahan je darak prid svijetom, zašto se prikazuje od jednoga najmanjšega fratrićka (Sto čudes)*.

Ipak, autorska je skromnost i sama dio kontrasta, što može aktualizirati pitanje je li skromnost stvarana ili dio komunikacijskih običaja. Kontrast, naime, iščitavamo iz onih dijelova Divkovićevih posveta u kojima govori o pisanju knjiga i pripremi za tisak. Divković govori u prvome licu, govori o tome što je on morao učiniti prvi jer nije imao koga nasljedovati. U prvome se to redu odnosi na sposobnost prevođenja s latinskoga jezika, i to zahtjevnoga teološkoga teksta, na *naš jezik slovinski*:

[...] ovo moje djelo *Nauka krstjanskoga*, koji sam mojijem nejakijem životom i slabom pametju priveo iz dijačkoga jezika i složio u naš jezik slovinski. Takojer ne budući štampe ni slova od našega jezika, ja mojijemi rukami učinih svekoliko iznova i is temelja svakolika slova. Neka je svekoliko na hvalu, na slavu i na pošten'je G(ospodi) na Boga, na umnožen'je vjere i zakona Isukrstova na veliko urešen'je našega jezika slovinskoga, na spasen'je i na razgovor duhovni pravovjernije[h] krstjana. (*Nauk kristjanski*)

Najnedostojniji i najmanji meju rečenijemi budući se trudio i nastojao u slovinski jezik ispisati, složiti i štampati ove knjige od razlicije[h] besjeda, od kojijeh scijenim i vjerujem da će biti Bogu Svemogućemu slava, svetijem čast i počten'je, a puoku krstjanskomu nauk i vele spasen razgovor i utješēn'je duhovno. (*Besjede*)

U dijelu u kojemu govori o slovima ističe: “ja mojijemi rukami učinih svekoliko iznova i is temelja svakolika slova”, čime se pokazuje kao izuzetan kreativan intelektualac u svojem vremenu, nipošto *fratrićak ubogi* ili *nedostojni sluga*. Znamo da su za

potrebe tiskanja dviju knjiga 1611. godine u Mlecima slivena slova bosančice, dakle, upravo za Divkovića i njegove dvije knjige.

Indirektno je kontrast moguće iščitati i iz odnosa autorsko-ga skromnoga ja i pozivanja na autoritete kao što je to Biblija, a podupire se citatima. I to obilježje nalazimo u kasnijih autora kao dio franjevačkoga načina komuniciranja s čitateljima.

U analiziranim posvetama Divković posiže i za nekim poet-skim slikama, a izdvajamo dvije metaforične slike sigurnosti, koje često pronalazimo i u drugih autora, a imaju biblijske korijen-e. Jedna je slika mirne luke u kojoj se može sakriti svaki brod pred olujom, a druga ptice koja zaštitnički pod svojim krilom čuva svoje mlade.

U obje slike Divković traži zaštitu za svoju knjigu, to *malahno* djelo, njegov *trudak*. Vezan je uza nj, kao što bi brodar bio vezan uz svoj brod i tražio mu sigurnu luku, kao što bi ptiče tražilo zaštitu krila odrasle ptice.

U *Sto čudes*a kazuje: “ostaljam plavčicu s ovom malom trgovinom u portu od Vaše ljubavi”, a u *Besjedama* je slika navedena dvaput: “pod čijem bi krilom i zaštićen’jem ušampali”, odnosno “pod čijem bih krilom i štitom smio ovo ušampati”.

Vidimo da se osim zaštite i sigurnosti ističe i ljubav, središnji topos odnosa Boga i čovjeka.

Izdvojili smo nekoliko obilježja posveta koja se zbog razlike u sadržaju te komunikacijske funkcije posvete razlikuju od glavnoga teksta knjiga koje potom slijede.¹³

U zaključku opisa tijela teksta spomenimo jezične značajke koje pripadaju franjevačkoj stilizaciji pisane štokavštine te se značajno ne razlikuju od glavnoga teksta.

Od morfosintaktičkih obilježja to su: sveza *od* + genitiv u odnosnim i posvojnim sintagmama (*djela od ljubavi i od milosrdja*),

¹³ Naravno, shodno vremenu nastanka, ne nalazimo ona obilježja posveta koje ih obilježavaju npr. u 20. i 21. stoljeću, kao što su sponatnost, neposrednost, intimnost ili elementi razgovoroga stila nižega registra.

sveza *od* + genitiv uz glagole govorenja (*da se od njegova prijatelja dobro govori; Ovdje se u ovije[h] knjigah govori od kreposti, od jakosti, od veličanstva i od pošten'ja slavne Dvice Marije*), sveza *za* + infinitiv (*za ne ukazati se*) i sl.

Od sintaktičkih obilježja to su: dužina rečenice, red riječi u rečenici, posebno položaj glagola na kraju rečenice (*Meju ostalo, dvije me stvari ponukuju ovi dar Vašemu gospodstvu pokloniti.*) te položaj zanaglasnica (*meni je se vidlo; mi se tako vidjelo; vidi mi se*), redosljed sastavnica u atributnoj sintagmi (*velika i slavna kraljica nebeska; ovi darak malahan : ovijem malahnijem darkom; od vašega gospodstva : od sve kuće vaše*), tekstna vezna sredstva (*budući svom ozgor rečenom urehom urešeni; budući ja uzeo*) i sl.

Zbog kratkoće teksta nije u posvetama zabilježena sintaktička struktura koja obilježava sintaksu tekstova nastalih ispod franjevačkoga pera: *činiti* + akuzativ + infinitiv.

Formula pozdrava

Na kraju je posvete obvezna formula pozdrava, zapravo autorova odjava. Za razliku od formule obraćanja, koja ima funkciju naslova i vizualno je odvojena od teksta, objavna formula se nastavlja na tijelo teksta bez vizualnoga odvajanja.

Premda se očekuje da objavna formula kratkoga teksta kao što je posveta bude kratka, Divković je u skladu s tradicijom hrvatskih franjevaca kad piše i više od jedne objavne/pozdravne rečenice:

Primate, dakle, ovi darak malahan svesrdo i dobrovoljno od rukuh jednoga fratrička uboga, po obećan'ju vele boga[ta] željom i ljubavju vazda poslužiti Vašijem gospodstvom. I ovijem malahnijem darkom mogu hvaliti i slaviti Boga Svemogućega, Blaženu Dvicu Mariju i ostale svete Božje i dobiti veliko i neizmjereno blaženstvo koje je Bog svemoguću pripremio obranijem svojijem. (*Nauk krstjanski*)

S ovijem ufan'jem ostaljam plavčicu s ovom malom trgovinom u portu od Vaše ljubavi. Primi ju, dakle, i š njom čini korist i napredak. (*Sto čudesa*)

Neka je Bogu na slavu, puoku krstjanskomu na razgovor i duševno spasen'je, Vašemu Svijetlomu Gospodstvu i kući Vašo[jj] na čast i pošten'je, a Vašega najmanjega i nedostojnoga sluge na uspomenutje! (*Besjede*)

Premda neke posvete imaju i potpis, u Divkovićevim ga posvetama ne nalazimo.

Analizirajući ove objavlne rečenice možemo utvrditi sljedeće: naglasak je na knjizi i uvaženoj osobi čije se pokroviteljstvo traži, ističe se opće znanje koje knjiga prenosi i opće dobro koje knjiga donosi, knjigu se šalje u život, za potrebe katoličkoga puka, ponavljaju se neke ranije navedene sintagme s funkcijom iskazivanja kontrasta između autora i onoga kome se posveta piše, a opći je ton silazni, zaključivanje na temelju iznesenoga, istaknuto leksemom *dakle*.

Divković završava posvetu preporučivanjem knjige, što je i temeljna svrha posvete, te tako zatvara i zaokružuje kompoziciju teksta.

Zaključak

U zaključku možemo reći da su Divkovići uvodni tekstovi, a posebno posvete djela uvaženim osobama iz njegove okoline, strukturno i semantički u skladu s paratekstovima ciljane pragmatične komunikacijske funkcije, s očekivanim skromnim autorskim ja u podlozi diskursa, a jezičnostilski u skladu s tekstovima franjevačke provenijencije 17. stoljeća. U odnosu na glavne tekstove kojima ovi uvodni tekstovi prethode leksik i stil tek su malo slobodniji i bliži razgovornome dikursu, ali ne tako različiti da bismo utvrdili značajne razlike između Divkovićeve autorskoga teksta posvete i prijevoda, odnosno prilagodbe u glavnome tekstu.

Izvori

- Divković, Matija. 2013. *Nauk krstjanski za narod slovinski // Sto čudesa aliti zlamen'ja blažene i slavne Bogorodice, Divice Marije*. Uvodna studija, rječnik i tumač imena *Nauka krstjanskoga* Darija Gabrić-Bagarić. Transkripcija *Nauka krstjanskoga: Darija Gabrić-Bagarić, Dolores Grmača, Maja Banožić*. Uvodna studija, transkripcija, rječnik i tumač imena *Sto čudesa* Marijana Horvat. Urednik Marko Karamatić. Sarajevo: Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene.
- Divković, Matija. 2016. *Besjede Divkovića svrhu evanđel'ja nedjeljnijeh priko svega godišta* (1616). Vuk-Tadija Barbarić, Marijana Horvat, Martina Kramarić i Andrea Radošević: *Besjede fra Matije Divkovića*. Rječnik manje poznatih riječi i tumač imena Sanja Perić Gavrančić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Šitović, Lovro. 1713. *Grammatica latino-illyrica*. Mleci. (pretisak: Zagreb – Ljubuški – Sarajevo 2005).

Literatura

- Gabrić-Bagarić, Darija. 2010. Četiri ishodišta hrvatskoga standardnoga jezika. *Fluminensia* 22/1: 149–162.
- Genette, Gerard. 1997. *Paratexts, Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Horvat, Marijana i Sanja Perić Gavrančić. 2014. O stilu i jeziku Divkovićeve djela *Sto čudesa*. *Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa* Matija Divković i kultura pisane riječi. Ur. Marko Karamatić. Sarajevo: Franjevačka teologija i Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene. 185–202.
- Jukić, Ivan Franjo. 1850. Matia Divković. *Bosanski prijatelj* 1/1: 28–30.
- Karamatić, Marko. 2011. Fra Matija Divković u Gutenbergovoj galaksiji. Četiri stoljeća prve tiskane knjige u Bosni i Hercegovini na narodnom jeziku (1611–2011). *Svjetlo riječi* (Poseban prilog). Sarajevo. 3–7.
- Kolendić, Petar. 1916. Posveta Divkovićevih Besjeda. *Rad JAZU* 212: 138–146.
- Pranjковиć, Ivo. 2008. *Franjevačko spisateljstvo na hrvatskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Pranjковиć, Ivo. 2011. O jeziku i stilu fra Matije Divkovića. *Svjetlo riječi* (Poseban prilog). Sarajevo. 14–15.

- Pranjković, Ivo. 2014. Iz Divkovićeve sintakse. *Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa Matija Divković i kultura pisane riječi*. Ur. Marko Karamatić. Sarajevo: Franjevačka teologija i Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene. 173–184.
- Stolac, Diana. 2009. Gramatika Lovre Šitovića u kontekstu hrvatske gramatikologije. *Zbornik o Lovri Šitoviću*. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa *Lovro Šitović i njegovo doba*, Šibenik – Skradin, 8. – 9. svibnja 2008. Gl. ur. Pavao Knezović. Zagreb: Hrvatsko studiji Sveučilišta u Zagrebu. 129–136.
- Stolac, Diana. 2014. Utjecaj jezika izvještavanja o sportu na sportaše i navijače. *Zbornik – 7. Međunarodni simpozijum Sport i zdravlje*. Tuzla: Univerzitet u Tuzli. 153–157.
- Vončina, Josip. 1988. *Jezična baština. Lingvostilistička hrestomatijahrvatske književnosti od kraja 15. do početka 19. stoljeća*. Split: Književni krug.
- Zbornik radova o Matiji Divkoviću*. 1982. Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za književnost.

Mrežni izvori

- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15512> (pristupljeno 1. 9. 2016.)
- <http://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 3. 9. 2016.)

